

Nastanak i djelovanje državnih tajnih policija Gestapa i Stasija

Tomaš, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:317724>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Karla Tomaš

NASTANAK I DJELOVANJE DRŽAVNIH TAJNIH POLICIJA GESTAPA I STAZIJA

-Završni rad-

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

NASTANAK I DJELOVANJE DRŽAVNIH TAJNIH POLICIJA GESTAPA I STAZIJA

-Završni rad-

STUDIJ : Dvopredmetni studij povijesti i talijanskog jezika i književnosti

AKADEMSKA GODINA : 2018./2019.

MENTOR: prof.dr.sc. Darko Dukovski

STUDENTICA : Karla Tomaš

SAŽETAK

Dvadeseto stoljeće obilježila su dva svjetska rata poslije kojih je Njemačka proglašena njihovim glavnim krivcem. Posljedice tih ratova stvorile su u poraženoj Njemačkoj podlogu iz koje su se razvila dva totalitaristička režima, nacizam nakon Prvog te komunizam nakon Drugog svjetskog rata. Oba će perioda biti obilježena djelovanjem tajnih državnih policija, Gestapa i Stasija, čiji će primarni cilj biti eliminacija političkih oponenta kako bi se olakšala konsolidacija vlasti nacističkom odnosno komunističkom vrhu. Gestapov teror trajao je 12 godina tokom kojih je izvršen najveći genocid u povijesti, holokaust. Riječ je o organizaciji koja je beskrupuloznim djelovanjem sijala strah u svim okupiranim područjima. S druge strane, Stasijeva vladavina trajala je 40 godina te iako se njezini zločini ne mogu uspoređivati s Gestapovim, sustavno je narušavala građanske i ustavne slobode i prava žitelja Istočne Njemačke. Oba perioda vlasti obilježena su nehumanim uvjetima u kojima je manjkalo svake humanističke vrijednosti.

Ključne riječi: Gestapo, Treći Rajh, nacizam, Njemačka Demokratska Republika, Stasi, komunizam

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NJEMAČKA STVARNOST 20ih i 30ih GODINA	3
3. STVARANJE REPRESIVNOG APARATA	5
4. GESTAPO.....	6
4.1 Stvaranje.....	6
5. PROVOĐENJE TERORA U MEĐURATNOM I RATNOM RAZDOBLJU.....	8
5.1. Noć dugih noževa	8
5.2. Kristalna noć	9
6. GESTAPO U EUROPI	11
7. METODE ISPITIVANJA.....	13
8. PORATNA NJEMAČKA.....	15
9. STASI	17
10. STRUKTURA.....	19
11. DJELOVANJE.....	21
12. STASI IZVAN ISTOČNE NJEMAČKE.....	25
13. USPOREDBA GESTAPA I STASIJA	26
14. LITERATURA	28

1. UVOD

Državne tajne policije bile su pokretačka snaga te glavno ideološko oružje totalitarnih i autoritarnih režima u kojima se njihova funkcija nije vezala isključivo uz nacionalnu i unutarnju sigurnost, već i uz likvidaciju svih prijetnji koje su ugrožavale državu, režim te njihove lidere. S obzirom da se uvelike razlikuju od obične policije, dijapazon njihovog djelovanja puno je širi i veći te uključuje djelovanje bez ikakvih zakonskih restrikcija te neograničenu uporabu represivnih mjera. Radi se o organizacijama koje su godinama sustavno narušavale ljudska prava te sijale strah među stanovništvom, a sve u svrhu održavanja uspostavljenog poretka. Počinile su brojne zločine, progonile tisuće ljudi te razvile zastrašujuće moćan policijski aparat te tako postale temeljni stup totalitarne države.

Mnoge države prošloga stoljeća u kojima je bio uspostavljen totalitarni poredak, raspolagale su tajnim policijama kako bi ostvarile apsolutnu kontrolu nad stanovništvom te osigurale svoju vlast. Bivši komunistički div, SSSR, revoluciju je osigurao uz pomoć ČEKE, tajne policije koja se borila protiv stvarnih, ali i izmišljenih neprijatelja Lenjinove politike. Kasnije je preimenovana u NKVD koja je provodila masovna pogubljenja „neprijatelja naroda“ bez ikakvih sudskih presuda. U drugom je poraću Sovjetski Savez raspolagao s KGB-om koji je 1983. godine proglašen najučinkovitijom institucijom na svijetu u analizi i obradi podataka. Tajna policija fašističke Italije, OVRA, u narodu je bila poznata kao „OVRA come la piovra“ što u prijevodu indicira na ogromnu hobotnicu koja je svoje pipke rastegnula do svakog kutka države. Djelovala je do pada fašizma te je bila ključni element Mussolinijeve vladavine. Nacistička Njemačka je imala nekoliko efektivnih službi u svome arsenalu, od kojih je Gestapo bio njihov glavni instrument u očuvanju vlasti. Riječ je o jednoj od najzloglasnijih tajnih službi na svijetu koja je provodila genocidnu politiku u svrhu stvaranja superiorne rase.

Sve komunističke zemlje nastale u drugom poraću raspolagale su svojim tajnim policijama koje su se rješavale političkih oponenta te protivnika režima te su sve nastale po uzoru na sovjetske tajne službe. U bivšoj Jugoslaviji je osnovana OZNA, koja je kasnije reorganizirana u UDBU, u Albaniji je djelovao Sigurimi, u Rumunjskoj Securitate, a u Istočnoj Njemačkoj Stasi.

Upravo će dvije državne tajne policije nacističke i komunističke Njemačke biti tema ovog završnog rada. Iako su nastale u dva oprečna totalitarna režima, dijelile su istu ulogu unutar i izvan granica njemačke države te će upravo zato biti pobliže analizirane. U uvodnom ću dijelu pokušati približiti događajnicu koja je direktno uvjetovala nastanak tih službi. Radi se o razdobljima nakon dva svjetska rata u kojima je sveopća kriza stvorila uvjete razvoja diktatorskog režima. U sljedećem ću poglavlju govoriti o kompleksnoj strukturi obje službe te o njihovim vodećim ljudima čija je beskrupuloznost ubila tisuće, čak i milione ljudi. Nadalje slijedi analiza njihovog djelovanja, represivnih mjera te metoda ispitivanja kojima su se koristile. Rad ću zaključiti usporedbom Gestapa i Stasija, kao dviju službi koje su obilježile veliki dio njemačke povijesti dvadesetog stoljeća.

Literatura kojom sam se koristila uglavnom je na engleskom jeziku s obzirom da ova tematika nije dovoljno obrađena na hrvatskom jeziku. Riječ je o knjigama stranih autora koji su dali detaljnu sliku strukture i djelovanja Gestapa i Stasija.

2. NJEMAČKA STVARNOST 20ih i 30ih GODINA

Kako bi se razumjela potreba za stvaranjem svih organizacija nacističke Njemačke i ogranaka iste, potrebno je prvo približiti stvarnost u kojoj nastaju i u kojoj se razvijaju kao jedan od najjačih instrumenata njemačke stranke za provođenje svoje politike.

Nakon Prvog svjetskog rata, njemačko je društvo upalo u političku, društvenu i gospodarsku krizu stvorivši tako idealnu podlogu za pojavu totalitarističkog režima. Njemačka je država doživjela veliku nezaposlenost, glad, štrajkove te inflaciju. Borila se s uništenim gospodarstvom, revolucionarnim previranjima te povrijeđenim nacionalnim ponosom. Dijelovi njemačkog teritorija bili su okupirani od strane Saveznika te su im bili postavljeni teški uvjeti Versajskog mira. Plaćala je velike ratne reparacije te, iako joj industrijska infrastruktura nije bila uništena ratnim razaranjima, nije se uspijevala izvući iz sveopće krize. U takvoj okolini rađa se ekstremistička skupina tj. Njemačka radnička partija, 5. siječnja 1919. godine osnovana od strane Antona Drexlera, Gottfrieda Fedora te Dietricha Eckarta.¹ Godinu dana kasnije bit će preimenovana u Nacionalističku njemačku radničku stranku (NSDAP).² Program stranke, predvođene Adolfom Hitlerom od 1923. godine, temeljio se na stvaranju totalitarne države vođene ideologijama rasizma, antidemokratizma, antisemitizma te nacional-liberalizma.³ Program je bio inspiriran ideologijama Karla Ernesta Haushofera⁴, geografa koji je zagovarao njemačku ekspanziju na istok, Alfreda Rosenberga, rasnog teoretičara koji je stanovništvo podijelio na arijevsku i inferiornu rasu, te na filozofiji Friedricha Nietzschea, tvorca filozofije nadčovjeka koja je u Hitlerovom poimanju bila slobodnije interpretirana.⁵

1923. godine, po uzoru na Benita Mussolinija i njegov „Marš na Rim“, Hitler je pokušao doći na vlast državnim udarom. Preuzeo je vlast u Bavarskoj, no došlo je do otvorenog sukoba s policijom te je tako Hitler završio u zatvoru. Događaj je u historiografiji ostao upamćen kao „Pivnički ili Munchenski puč“. Godinu dana provedenih u zatvoru, Hitler je iskoristio za pisanje svoje knjige „Moja borba“ u kojoj je predstavio program nacionalsocijalizma, ideologije koja je ubrzo zavladała Njemačkom.

¹ Dukovski, D. (2012). *Ozrcaljena povijest- Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*. Zagreb: Leykam International, str. 294.

²Dukovski,2012, str.295

³Dukovski, 2012, , str. 296.

⁴ Voditelj Instituta za geopolitiku u Münchenu koji je svojim radom nastojao opravdati njemačku ekspanziju na Istok ostvarivši tako izrazito snažan utjecaj na Adolfa Hitlera i samu njemačku vojsku .

⁵Dukovski, 2012, str.295.

1926. godine Njemačku je pogodila Velika ekonomska kriza koja je Hitlera polako dovela na sam vrh političke scene te učvrstila položaj njegove stranke, a teška parlamentarna kriza prisilila je predsjednika Hindenbura na davanje mandata za sastav vlade nacističkom lideru. 30. siječnja 1933. godine Hitler je prisegao na poziciju njemačkog kancelara te tako službeno dobio vlast koja će se u vrlo kratkom periodu pretvoriti u diktaturu. Tako su nacisti zagospodarili Njemačkom te ju uveli u razdoblje dvanaestogodišnjeg terora.

Odmah po dolasku na vlast nacistička stranka riješila se glavnine oporbe koja je bila optužena za spaljivanje Reichstaga odnosno za veleizdaju i urotu.⁶ Smatra se da je taj događaj bio insceniran od samih nacista, preciznije od Josepha Goebbelsa i Reinharda Heydricha te je bio idealan plan za likvidaciju oko 4000 političkih protivnika. U isto je vrijeme pruski ministar unutarnjih poslova Herman Göring apelirao na predsjednika Hindenbura koji početkom ožujka objavljuje Uredbu predsjednika Rajha⁷ te Uredbu za zaštitu naroda i države. 29.03. potpisuje drugi važni dokument kojim daje Punomoć vladi da ona može izdati bilo koji dokument bez sudjelovanja i odobrenja parlamenta. Njemački su građani ovim odlukama bili lišeni većine ustavnih prava: slobode tiska, slobode okupljanja te prava svakog uhićenika na sudsko saslušanje.⁸ Parlament je prestajao postojati, a samim time nestala je i Weimarska Republika.

U ovakvoj situaciji, nije postojao apsolutno niti jedan zakon ili odredba koji su kočili ili sputavali Hitlerovu moć i vlast, a nakon smrti predsjednika Hindenbura, Hitler je obnašao 3 glavne državne funkcije. Spajanjem funkcija predsjednika države i kancelara, Hitler je postao „Führer“ odnosno vođa te je tako koncentracija kompletne moći dospjela u rukama jednoga čovjeka.

Uz političku vlast koju je imao, Hitler je uživao i potporu naroda s obzirom da je uspio riješiti gospodarsku krizu koja je vladala državom stvarajući programe samodostatnosti te razvojem vojne industrije. Na taj se način Njemačka riješila velike nezaposlenosti te je između 1933. i 1937. godine nezaposlenost sa 6 milijuna pala ispod milijun stanovnika.⁹ Ujedno se počela i privredno i društveno oporavljati nesvjesna činjenice da lagano klizi u Drugi svjetski rat.

⁶ Dukovski, 2012, str. 299.

⁷ Uredba se sastojala od 6 članaka. Prvi članak suspendirao je većinu građanskih sloboda koje su garantirane Ustavom. 2. i 3. članak dopuštaju vladi da preuzme ovlasti koje imaju savezne države. 4. i 5. članak odnose se na velike kazne za prekršaje, odnosno na smrtnu kaznu za podmetanje požara u javnoj zgradi. Posljednji članak određuje da uredba stupa na snagu na dan kad je donesena.

⁸ Delarue, J. (1966) Historija Gestapa. Zagreb: Epoha. str.33.

⁹ Shirer, W.I. (1977). *Uspon i pad Trećeg Rajha*. Zagreb: Znanje. str. 333.

3. STVARANJE REPRESIVNOG APARATA

U razdoblju jačanja nacističke stranke stvoreni su i njezini prvi zaštitnici. Riječ je o paravojnoj organizaciji „Jurišnim odredima“ (*Sturmabteilung - SA*) pod vodstvom vojnog zapovjednika i jednog od najbližih Hitlerovih suradnika u to vrijeme, Ernesta Röhma koja je na vrhuncu svoje moći brojala oko 4,5 miliona ljudi. Prvobitna zadaća „smeđih košulja“ bila je provođenje zakona i reda među stanovništvom. Unutar SA stvorio se ogranak koji je predstavljao osobnu gardu Adolfa Hitlera pod imenom „Zaštitni odjel“ ili kraće SS (*Schutzstaffel*) pod vodstvom Heinricha Himmlera. Od Hitlerove osobne garde, SS je izrastao u ogromnu organizaciju odgovornu za jedne od najvećih zločina u povijesti čovječanstva. Čelnik SS-a stvorio je Glavni ured za sigurnost Rajha poznat po skraćenici RSHA, povjeren Reinhardu Haydrichu, unutar kojeg se formiralo 6 odnosno 7 ureda (njem. Amt). Amt 1 bavio se organizacijom RSHA, Amt 2 administracijom i financijama, a Amt 3 unutarnjom sigurnošću. Amt 4 bio je Gestapo, Amt 5 kriminalistička policija odnosno KriPo, a Amt 6 se bavio vanjskom sigurnošću zemlje. Posljednji Amt predstavljao je arhiv RSHA. Unutar RSHA stvorio se i odjel Obavještajne službe (*Sicherheitsdienst - SD*) zadužen za vanjsku i unutarnju špijunažu pod vodstvom Reinharda Haydricha.¹⁰

Uloga najvažnijih ureda nacističkog represivnog aparata opisana je u knjizi Rogera Manvella ovako : „ SS je ostao vrhunska sila koja je izražavala političku disciplinu u ime Hitlera i stranke; SD je ostao špijunsko-obavještajna služba, a Gestapo je postao služba njene istrage, spreman da djeluje u svakom trenutku i da provodi ispitivanja pod režimom najgoreg nasilja“¹¹

Ovaj ogromni, razgranati sustav njemačke policije odigrat će prominentnu ulogu u nacističkoj politici te će provesti političku i etničku selekciju stanovništva. Borba protiv protivnika režima pretvorit će se u teror nad boljševicima i političkom ljevicom općenito, Židovima, Slavenima, Romima te ostalim „nepodobnim“ nacističkom režimu, ali i nad svim oponentima vlasti.

¹⁰Britannica:<https://www.britannica.com/topic/SS#ref38234>(preuzeto 28. Ožujka 2019.)

¹¹ Manvell, R. (1977). *Gestapo*. Zagreb: Alfa. str.52.

4. GESTAPO

Gestapo je akronim za „*Geheime Staatspolizei*“, njemačku tajnu državnu policiju koja glasi kao jedna od najstrašnijih i monstuoznijih zločinačkih organizacija u povijesti čovječanstva. Osnovana je kao produžena ruka nacističkih zakona čija je primarna uloga bila likvidacija političkih protivnika i oponenta režima. Provela je masovno „čišćenje“ okupiranih područja od Židova, Slavena, Roma i ostalih naroda koji su bili smatrani „nižom rasom“. Razvila je neviđene tehnike ubijanja i mučenja nevinih ljudi pod vodstvom nekolicine nacističkih lidera. Organizacija nije bila sputavana nikakvim zakonskim odredbama te je imala je moć trajno zatvoriti sumnjivce u koncentracijske logore, (ne)pokretati sudske postupke te zadržavati zatvorenike unatoč oslobađajućoj presudi.¹²

Gestapo je bio podijeljen na šest odjela. Odjel A bio je zadužen za državne neprijatelje koji su se klasificirali u nekoliko skupina, stoga je unutar samog odjela postojalo nekoliko ogranaka koji su se bavili komunistima, liberalima i atentatorima. Odjel B bavio se rasom, sektama te crkvom te je također bio podijeljen na više ogranaka koji su se bavili katolicima, protestantima te Židovima. Odjel C bavio se poslovima stranke, odjel D djelovanjem Gestapa izvan granica Rajha, odjel E predstavljao je kontraobavještajnu službu, a odjel F je bio pogranična policija.

4.1. Stvaranje

U veljači 1933. godine Herman Göring, jedan od najbližih Hitlerovih suradnika, preuzeo je upravu nad pruskim ministarstvom unutarnjih poslova, a samim time i nad pruskom policijom. Odmah po preuzimanju nove funkcije, Göring je izvršio čistku među svojim zaposlenicima postavivši na njihova mjesta naciste. Također je osnovao tzv. pomoćničku policiju (*Hilfspolizei*) čija je glavna uloga bila promicanje nacizma kao najbolje opcije na izborima. Dotadašnji šef pruske policije, Rudolf Diels, postao je Göringova desna ruka te je preuzeo upravu nad političkom policijom (Stapo-om) čije će stapanje s gore navedenom pomoćničkom policijom rezultirati stvaranjem Gestapa, 26. travnja 1933. godine.

Formalno je prvi šef Gestapa postao Diels, no s obzirom da je Gestapo bio dijelom pruskog ministarstva unutarnjih poslova, bila je to Göringova tajna policija. Iako je Göring kao zapovjednik njemačkih zračnih snaga i jedan od glavnih ličnosti NSDAP-a uživao neosporivi

¹² Hrcak:file:///C:/Users/User/Downloads/DAVOR_KOVACIC.pdf (preuzeto 5. travnja 2019.)

kredibilitet i vjernost Hitlera, nakon propale operacije Morski lav, odnosno nakon propalog napada na Staljingrad i neuspjeha Luftwaffen-a, bio je marginaliziran. Sudilo mu se na vojnom sudu u Nürnbergu za zločine protiv čovječnosti, provođenje ratne agresije i ratne zločine. Branio se „činjenicom“ da se nije mogao suprotstaviti Hitleru. Osuđen je na smrt vješanjem, no noć prije izvršio je samoubojstvo popivši tabletu cijanida.

U travnju 1934. Gestapovo vodstvo Göring je predao Heinrichu Himmleru, jednom od najvećih zločinaca Drugog svjetskog rata koji je postao drugi najmoćniji čovjek Trećeg Rajha. 1936. godine Himmler je postao šef sveukupne njemačke policije te je u rukama držao ogromnu količinu moći pomoću koje je izgradio zastrašujući, nacistički, represivni aparat. Tvorac je *Einsatzgruppen-a* odnosno Odreda smrti, malih ubojitih jedinica koje su se borile protiv Sovjeta i Židova u njemačkim okupiranim teritorijima.. Nakon što su ga saveznici uhvatili izrekao je rečenicu: „Ich bin Heinrich Himmler!“ i počinio samoubojstvo.¹³

Jedan od njegovih najbližih suradnika bio je Reinhard Heydrich. Radi se o čovjeku koji je odigrao ključnu ulogu u provedbi „konačnog rješenja“. Možemo reći da je bio i svojevrsni kreator holokausta koji je lišio života preko 5 milijuna Židova zastupajući rasnu čistoću.¹⁴ 1936. godine postao je šefom SD-a i Gestapa, a 3 godine poslije sjeo je na čelo RSHA te je tako kompletna tajna policija Trećeg Rajha bila pod njegovim vodstvom. Umro je od posljedica atentata 4. lipnja 1942. godine.

1939. godine na čelo Gestapa imenovan je Heinricha Müllera, SS-ov visoki časnik, jedini šefa Gestapa koji nikad nije bio uhvaćen.

Heydrichovu poziciju na mjestu čelnika RSHA i Gestapa preuzeo je Ernest Kaltenbrunner koji je nastavio njegovu politiku otvorivši tri nova logora smrti u Češkoj, Treblinku, Sobibor i Belzec. Bio je veliki zagovaratelj plinskih komora kao sredstva „konačnog rješenja“. 15. svibnja 1945. godine zarobile su ga američke trupe te je na vojnom sudu u Nürnbergu, nekoliko mjeseci kasnije, osuđen na vješanje kao ratni zločinac.¹⁵

¹³Hrčak: [file:///C:/Users/User/Downloads/Nacisticki trijumvirat Marin Sabljic%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Nacisticki%20trijumvirat%20Marin%20Sabljic%20(1).pdf) (preuzeto 16. travnja 2019.)

¹⁴Manvell, 1977, str. 22

¹⁵Manvell, 1977, str. 95.

5. PROVOĐENJE TERORA U MEĐURATNOM I RATNOM RAZDOBLJU

5.1. Noć dugih noževa

Prva politička selekcija ili bolje rečeno čistka provedena je u lipnju 1934. godine likvidacijom neistomišljenika i protivnika režima, ali i u redovima same nacističke stranke onih koji su na bilo koji način bili nepodobni režimu odnosno predstavljali prijetnju državi i samom Hitleru. Događaj je u svjetskoj historiografiji ostao poznat kao „Noć dugih noževa“ odnosno kao pokolj kojim je stotinama pripadnika SA odreda hladnokrvno oduzet život. Iako se u službenim dokumentima navodi strijeljanje oko sedamdesetak ljudi zbog pokušaja državnog udara i pokušaja destabilizacije Njemačke¹⁶, povjesničari pretpostavljaju da je taj broj puno veći.

Jedna od najvećih prijetnji državi bili su SA odredi. Iako su početkom 1933. godine predstavljali pokretačku snagu nacizma, njihovo djelovanje pretvorilo se u nekontrolirano nasilje nad političkim protivnicima, a napose nad Židovima. Iako je teror bio uperen protiv komunista, socijalista i Židova te se nije kosio s ideologijom režima, prijetio je potpunom eskalacijom. Hitlerova je intervencija postala prijeko nužna nakon što je vođa SA odreda Ernest Röhm istaknuo potrebu za nastavkom „njemačke revolucije“ u kojoj će on preuzeti vodeću ulogu. Sama činjenica da je raspolagao s višemilijunskom organizacijom koja je u svakom trenutku mogla preuzeti vlast, označila je nužnost likvidacije „smeđekošuljaša“.

Gestapo i SD započeli su sa špijunažom i prisluškivanjem svih sumnjivih pojedinaca. Njihov je posao uvelike olakšala činjenica što planovi o državnom udaru nisu bili strogo čuvana tajna koja je u ruke Gestapovca došla putem Viktora Lutzea, koji je kasnije postao novi šef SA odreda. Rohm je optužen za primanje mita od 12 milijuna maraka od Francuske te je ubijen od strane Theodora Eickea po Hitlerovom naređenju.

Osim „smeđekošuljaša“, Gestapo je likvidirao i neke pripadnike njemačke političke scene koji su predstavljali prijetnju državi. Na tu je listu dospjelo i ime njemačkog vicekancelara Franza von Papena. On je 17. lipnja održao govor na sveučilištu u Marburgu¹⁶u kojem je „vatreno upozorio na opasnosti od „druge revolucije“ i oštar napad na sebičnost, pomanjkanje karaktera, dvoličnost, pomanjkanje viteštva i bahatost koji se ocrtavaju pod krinkom njemačke

¹⁶ Kershaw, 1998, str. 509.

revolucije.“¹⁷ Govor je automatski cenzuriran od strane ministra propagande Josepha Goebbelsa. Iako Papen nije ubijen jer bi njegovo ubojstvo predstavljalo diplomatske neugodnosti, stavljen je u kućni pritvor. Edgar Jung, tvorac gore navedenog govora, pronađen je mrtav u jarku nedaleko od Oranienburga. Šef katoličke akcije Erich Klausener ubijen je od strane SS-ovih ubojica. Gregor Strasser ustrijeljen je u jednoj od Gestapovih ćelija. General Schleicher i njegova žena ubijeni su u svome domu kao i general Bredow koji je bio jedan od njegovih bližih suradnika. Stari Hitlerov protivnik Ritter von Kahr pronađen je raskomadan blizu logora Dachau.

Brojnost SA odreda pala je za 40 % te je pretvoren u organizaciju za vojnu obuku¹⁸ doksu njegovi brojni pripadnici prešli u SS jedinice koje su tada postale elitna ubojita garda odnosno „ideološko oružje iz arsenala Hitlerove države“.¹⁹

5.2. Kristalna noć

Antisemitizam je bio esencija nacističkog režima te su Nürnberški zakoni, doneseni 1935., godine bili samo formalnost na putu ka židovskom istrebljenju, odnosno ka postizanju arijevske superiornosti. Od uspostavljanja nacističkog režima 1933. godine, Židovima je bilo zabranjeno raditi u građanskim službama, vojsci ili baviti se sportom ili umjetnošću. Bili su isključeni iz svih javnih službi kao što su novinarstvo i radio, iz rada u području medicine ili prava te im je tako veći dio profesija bio nedostupan tj. zabranjen. Židovske trgovine bile su označene te se Nijemcima sugeriralo da u njima ne kupuju. Bio im je zabranjen ulaz u mesarnice, pekare i mljekare, pa automatski i onemogućeno nabavljanje hrane.²⁰ U ljekarnama im nisu prodavali lijekove, a u gradove im je bio zabranjen ulaz. Te iste oznake bile su prešutno skinute u vrijeme održavanja Olimpijskih igara u Berlinu kada je Njemačka pokazala svoje najbolje lice dok je u stvari u tišini provodila degradaciju Židova.²¹ Nürnberškim zakonima dodano je još 13 dekreta²² kojima je Židovima oduzeto svako sredstvo za život. Takva strašna sudbina bila je

¹⁷Isto.

¹⁸Kershaw, 1998, str.519.

¹⁹ Kershaw, 1998, str.521.

²⁰ Shirer, 1977, str. 334.

²¹ Shirer, 1977. str.335.

²² Shirer, 1977. Str.335.

samo početak njihovih patnji. 1938. godine poljski Židovi deportirani su u Poljsku, no ona ih nije htjela primiti, stoga su ostali na ničijoj zemlji, na granici između dvije države.

Otvoreni progon Židova kulminirao je 9. studenog 1939. godine u noći koja je nazvana Noć razbijenog stakla ili Kristalna noć. Pokolju su prethodile pripreme koje je obavio Gestapo tokom kojih su svi Židovi svoje trgovine označili misleći da se radi samo o upozorenju Nijemcima gdje ne smiju kupovati. Ustvari su Židovi označili mjesta koja će postati središtem uništavanja i razbijanja. Središtem brutalnog nasilja, silovanja mladih djevojaka i djevojčica, uništenih sinagogi, kuća i trgovina. Iako se ovaj brutalni teror odvijao pred očima njemačke javnosti, dugogodišnja antisemitska propaganda stvorila je apatiju i animozitet prema sugrađanima. 30 000 Židova odvedeno je u koncentracijske logore.

Jedna od glavnih nacističkih parola bila je *Judaverrecke* odnosno „Židovi neka crknu“.
²³Kristalna noć označila je strašan početak onog što su nacisti nazivali „konačnim rješenjem“.

²³ Delarue, J. (1966). *Historija Gestapa*. Zagreb: Epoha. str.33.

6. GESTAPO U EUROPI

Proširivši svoje djelovanje na okupirana područja i nacističke satelitske zemlje, Gestapo je izašao iz okvira državne policije. Primarni fokus djelovanja u svim zemljama bio je usmjeren ka uništenju političkih oponenta i pripadnika „nižih rasa“ te ka implementaciji planova za istrebljenje Židova. Obrazac djelovanja bio je uvijek isti: nekolicina Gestapovih agenata ušla bi na okupirano područje zajedno s vojskom, u sklopu malih odreda poznatijih kao Einsatzgruppen, zauzeli bi važna strateška sjedišta te započeli s „čišćenjem“ zemlje te uspostavom svoje policijske organizacije.

Gestapo je izašao izvan granica Trećeg Rajha u ožujku 1938. godine prilikom pripajanja Austrije. Himmler i Haydrich uspostavili su novu policijsku strukturu nalik onoj nacističkoj, obavili preko 70 000 uhićenja te započeli s progonom i deportacijom austrijskih Židova.²⁴ U rujnu iste godine okupirali su Sudete te odigrali značajnu ulogu u germanizaciji područja iseljavajući češko stanovništvo ili prisiljavajući ga na prihvaćanje njemačkog državljanstva.

Sljedeća na redu bila je Čehoslovačka, a nakon nje Poljska kada je Gestapo započeo s etničkim čišćenjem stanovništva. Muškarci su odvedeni u koncentracijske logore ili su bili prisiljeni raditi kao robovi na vlastitim poljima.²⁵ Njihov gospodar mogao ih je tjelesno kažnjavati te nije postojao zakon pred kojim bi morao odgovarati za svoja nedjela. Poljske žene su postale sluškinje u njemačkim domovima te nisu imale pravo na slobodno vrijeme niti na izlazak iz kuće, osim u slučaju obavljanja kućanskih poslova.²⁶ Njihova djeca su odvedena su u koncentracijske logore u kojima su u nehumanim uvjetima, goli i neishranjeni, nosili teške terete.

U Francuskoj je Gestapo brzo i efikasno zauzeo strateška središta te se s lakoćom integrirao u francusko društvo s obzirom da su Gestapovci znali sve o kulturnim i vjerskim, a posebice političkim i ekonomskim mehanizmima francuske uprave i policije na temelju dokumentacije koju se prikupile nacističke službe.²⁷ Šireći svoje djelovanje, Gestapo je zavladao i tiskom oblikujući francusko mnijenje koje je počelo prihvaćati temelje nacizma. Zatvorenike su slali u koncentracijske logore u Njemačku u konvojima koji su sadržavali oko 2000

²⁴Dams, C., Stolle, M. (2014). *The Gestapo, Power and Terror in the Third Reich*. Oxford University Press. Str. 124.

²⁵ Delarue, 1966, str. 265.

²⁶ Delarue, 1966, str. 267.

²⁷ Delarue, 1996, str. 286.

ljudi. Pretpostavlja se da broj zatvorenika prelazi 250 000, dok se samo 35 000 vratilo kući.²⁸ U konvojima koji su stizali u logore, umrlo je otprilike 25% zatvorenika.

U nacističkoj satelitskoj državi NDH glavni zadatak Gestapa bio je uspostaviti što užu suradnju sa ustaškom policijom kako bi mogao stvoriti mrežu koja će pratiti svaki aspekt života u NDH-a, ali ujedno i nadzirati rad ustaške policije te stvoriti političku i ekonomsku ovisnost NDH o Trećem Rajhu. Gestapo je djelovao i protiv partizanskog pokreta, posebice protiv Tita. Iako je partizanski pokret predstavljao veliki problem, činjenica da je Tito upoznat sa anglo-američkim i ruskim savezničkim planovima činila ga je glavnom metom Gestapa na jugoslavenskom području.

U nordijskim zemljama, preciznije u Danskoj, Norveškoj i Nizozemskoj, Gestapo je također instalirao svoj policijski aparat te fokus svog djelovanja usmjerio ka deportaciji Židova te borbi protiv pokreta otpora, no nacistički je režim prema stanovništvu bio je puno blaži s obzirom da su stanovnici bili viđeni kao „braća po rasi“.²⁹

U SSSR-u je Gestapo djelovao na nekoliko fronta. Odred A djelovao je u baltičkim regijama i na sjeveru SSSR-a, odred B djelovao je na bjeloruskom području, a odred C na području Ukrajine gdje je počinio jedan od najvećih masakra Drugog svjetskog rata kada je upucano 33 000 Židova u dolini Babi Yar u rujnu 1941. godine. Odred D djelovao je u Bukovini i Besarabiji gdje je ubijeno oko 90 000 ljudi do ožujka 1942. godine. Točan broj ubijenih od strane Odreda smrti u Sovjetskom Savezu nije poznat, iako se pretpostavlja da se radi o broju od oko milijun ljudi, većinom Židova.³⁰

Gestapo je djelovao i u Africi uz vojsku Erwina Rommela, jednog od najsposobnijeg nacističkog vojskovođe, u Italiji nakon njene kapitulacije u rujnu 1943. godine, u Mađarskoj, Slovačkoj, Grčkoj i drugim manjim zemljama u kojima je nasilje poprimilo neočekivane razmjere.

²⁸Dams, Stolle, 2014, str.134.

²⁹Isto.

³⁰Isto.

7. METODE ISPITIVANJA

Gestapovci su svoje zatvorenike podvrgavali raznim barbarskim metodama, nastojeći ih slomiti i psihički i fizički. Polijevali su ih hladnom vodom, lomili im prste, ruke i noge, čupali nokte, a na koži im gasili čikove cigareta. Skidali su ih do gola, bičevali, a zatim najosjetljivije dijelove tijela izlagali elektrošokovima. One koji bi se onesvijestili, nasilno bi oživljavali i vraćali u stvarnost te nastavili sa istim ili gorim oblikom mučenja.³¹ Glave su im gurali pod vodu do trenutka do kad se nebi počeli gušiti. Prema ženama su postupali jednako barbarski kao i prema muškarcima, tukli su ih, ponižavali i silovali.

Cilj Gestapovih ispitivača bio je dobiti ono što oni žele, a način na koji su to radili, nije se birao. Nastojalo se zatvorenike gurnuti preko svake granice njihove izdržljivosti i baciti preko ruba u more očaja, straha i panike za vlastit život. Inače bi završili kao „beživotna tijela u jednoj od ćelija u podrumu, naslagani poput pilića s imenima pričvršćenima za gležanj.“³²

Nakon što je Gestapo završio svoje ispitivanje, zatvorenici u većini slučajeva nisu puštani na slobodu, već su slani na “preodgoj” u koncentracijske logore u kojima su nadležni radili nezamislive strahote. Nakon što su logori bili oslobođeni, pronađeno je 20,952 kilograma zlata od vjenčanih prstenova i 35 kamiona krzna. Upravitelji su smatrali da se sve mora iskoristiti. Tako su ljudske kosti mrtvih ljudi korištene kako bi se napravilo gnojivo, a ljudska mast kako bi se napravio sapun.³³ Sovjetske su trupe, nakon oslobođenja Auschwitza, pronašle 7 tona ljudske kose. Nije se znalo za što su ju nacisti koristili sve dok se nije pročitala zatvorska dokumentacija u kojoj je SS *Obergruppenfuehrer*³⁴ Pohl dao zapovijed da se ta kosa iskoristi na pravi način odnosno kako bi se napravile papuče za čelnike u mornarici.³⁵

Svoje je mučenje opisao doktor Fabian von Schlabrendorff koje je bio uhićen zbog pokušaja atentata na Hitlera. Njegov ispitivač Habecker mu je: „okovao ruke iza njegovih leđa, a onda mu je prste jedan za drugim zatvarao u neku spravu koju je metalnim trnovima probadala vrškove prstiju. Zatim je bio zavezan za neki željezni okvir, a slična ali veća sprava od prve tjerala je oštre šiljke u njegova stegna i noge. Zatim je bio sapet na srednjovjekovnoj spravi za mučenje koja je polako rastezala tijelo ili ga je širila u agoniji naglih trzaja. Dok je bio tako

³¹ Hassel, 2004, str.179.

³² Hassel, 2004, str. 241.

³³ Prevedeno Delarue, 1966, str.285.

³⁴ Naziv za vojni čin u SS i SA odredima, koji je bio najviši čin SS-a, poslije čina Reichfürera

³⁵ Delaure, 1966, str.285.

mučen bio je dakako i izložen verbalnoj baražnoj vatri. Svaki put kada bi pao u nesvijest odveli bi ga u ćeliju da dođe k sebi. Jednom je prilikom njegovo tijelo krvarilo iz raznih rana pa je podnio i srčani udar. I sam je bio začuđen zbog svoje izdržljivosti, a na kraju kada je razmatrao mogućnost samoubojstva, dosjetio se kako će izmisliti priznanje koje nije moglo nanijeti štetu nikome živome. Mučenje je odmah prestalo.³⁶

Zatvorenike su podvrgavali i nezamislivim fizičkim opterećenjima. Jedno takvo mučenje opisao je Sven Hassel u svojoj knjizi „*Gestapo*“ opisujući teror jednog bojnika nad jednim starijim brigadirom. Nakon što je brigadir odbio potpisati izjavu kako se prema njemu službenici dobre odnose te kako nema niti jednu pritužbu, poslan je u veliko dvorište zatvora. Dana mu je puna borbena oprema, ruksak s 50 kilograma pijeska te čizme koje su bile pola broja manje i u koje su stavili sitne, oštre kamenčiće. Nakon što je zatvorenik 20 minuta trčao u krug viskom skipom, skakao, skakutao, puzao i čučao „oči su mu gotovo ispale iz očnih duplji dok se borio da dođe do daha“³⁷, a zatim se onesvijestio. Nakon dvije minute vraćena mu je svijest te se vježba nastavila dok zatvorenik nije izgledao poput „leša u bolesnom, ali još živom tijelu. (...) Tada se prvo primijetilo tiho stenjanje dok se vukao dvorištem. Činilo se kako stenje protiv vlastite volje, čak ni ne primijetivši to. Kasnije je stenjanje postalo sve glasnije i glasnije. Još kasnije se pretvorilo u zavijanje koje bi postalo tako glasno, a zatim utihnulo, te se tako začulo ponovno i ponovno, sve jače i jače. A onda je preraslo u krik protesta, vrisak agonije, dugi neljudski vrisak čovjeka izmučenog preko svake granice njegove izdržljivosti i razuma. Svjetlost života u njegovim očima slabo je titrala. Po cijelom zatvoru ljudi su se budili i slušali taj bezumni povik očaja. (...) Samo nekoliko zatvorenika odoljelo je iskušenju da odgovore na poziv izmučenog čovjeka jer su od ranije znali što se događa. Posebna obuka, tako je to Gestapo zvao“.³⁸

Odsječeni od ostatka svijeta, zatvorenici su živjeli u nezamislivo teškim uvjetima koje današnji svijet ne može niti pojmiti. Tisuće su umrli od posljedica mučenja.

³⁶Manvell, 1977, str.102.

³⁷ Hassel, 2004, str. 246.

³⁸Hassel,2004, str. 274.

8. PORATNA NJEMAČKA

Drugi svjetski rat potresao je ekonomsku, društvenu i političku strukturu svih zemalja te je ostavio Europu u ruševinama u kojima je izgubila supremaciju u svijetu te istu predala SAD-u i SSSR-u. Stari kontinent je bio suočen s ogromnim brojem umrlih i ranjenih, masovnim migracijama stanovništva, uništenim gospodarstvom, urušenim platnim i trgovinskim sustavom te revolucionarnom ideologijom koja je stizala s Istoka. Nova geopolitička karta Europu je podijelila na Istok i Zapad te ju tako uvela u razdoblje Hladnoga rata.

Samo srce Europe, bivši Treći Rajh, bilo je središte najvećih promjena koje su donijele poratne godine. Poljska se proširila na zapad na račun Njemačke, ponovno je uspostavljena Austrija, a Njemačka je podijeljena na četiri okupacijske zone: američku, britansku, francusku i sovjetsku zonu. Prve tri zone ujedinile su se u Saveznu državu Njemačku sa sjedištem u Bonnu, dok je sovjetska zona formirala Demokratsku državu Njemačku sa sjedištem u Berlinu u kojoj je uveden staljinistički politički sustav. Nova istočnonjemačka država stvorena je na temeljima antifašizma te na odbacivanju odgovornosti za raspad bivše Weimarske Republike, Drugi svjetski rat te genocid nad Židovima.³⁹ Postala je sovjetska marioneta, odnosno njeno sredstvo za obnovu uništenog sovjetskog gospodarstva. Između 1945. i 1955. godine Sovjeti su iz svoje okupacijske zone i iz država Istočne Europe u kojima su bili uspostavljeni komunistički režimi, izvukli 13 milijardi dolara vrijednih sredstava koji su bili ključni za obnovu sovjetskog gospodarstva i njihove vojne moći.⁴⁰

Dok se Zapadna Njemačka gospodarski oporavljala zahvaljujući pomoći Saveznika i Marshallovom planu, Istočna Njemačka je bila suočena s uvođenjem komunističkog tipa vlasti, ograničenom političkom slobodom te nacionalizacijom banaka i industrije. Gospodarstvo je također patilo s obzirom da su Sovjeti uvelike naplaćivali ratnu odštetu ne mareći za posljedice. Lapidarni primjer je uzimanje teške opreme, strojeva pa čak i cijelih tvorničkih pogona te njihovo slanje u SSSR.⁴¹ Stanovnici Zapadne Njemačke uživali su u slobodi stvorenoj od strane liberalnih saveznika, dok su se žitelji Istočne Njemačke borili sa revolucionarnim idejama komunizma te represijama koje je uveo.

³⁹Turk, 1999, str.163.

⁴⁰Painter. D. (2002). *Hladni rat*. Zagreb: Srednja Europa. str.31.

⁴¹ Coy .J.P. (2011). *A Brief History of Germany*. New York: Facts on File. str 197.- 198.

Politički život je od 1947. godine preuzelo Privremeno narodno vijeće koje je izdalo novi Ustav prema kojem je uveden višestranački sustav, iako on nikad nije bio uspostavljen, te osnovano Ministarstvo za državnu sigurnost. Prve političke stranke bile su Komunistička partija te Socijaldemokratska stranka koje su svojim ujedinjenjem 1949. godine oformile Partiju socijalističkog jedinstva Njemačke (*Sozialistische Einheitspartei Deutschlands- SED*) koja je bila na vlasti sve do 1990. godine. Čelnik bivše Socijaldemokratske stranke Otto Grotewohl postao je premijerom, a Wilhelm Piecke, čelnik bivše Komunističke stranke, predsjednikom Republike. Usprkos visokim funkcijama, sva politička moć nalazila se u rukama Waltera Ulbrichta, sovjetskog aparatčika, koji je nastojao, uvođenjem petoljetki, obnoviti gospodarstvo. Plan se pokazao neuspješnim jer je država upala u tešku recesijsku krizu te dovela gospodarstvo do ruba propasti. Propast Istočne Njemačke spriječila je financijska pomoć Sovjetskog Saveza.

Prva petoljetka rezultirala je i masovnim migracijama stanovništva u Zapadnu Njemačku. Točan podatak varira od izvora do izvora, no govori se o oko 2 do 3 milijuna ljudi pa se to razdoblje u njemačkoj povijesti naziva *Republikflucht*, tj. bijeg iz Republike.⁴² Masovne migracije rezultirale su i postavljanjem bodljikave žice te betonske barijere preko demarkacijske linije te su postali budućim temeljima Berlinskoga zida. Novom barijerom nije samo onemogućen prijelaz s Istoka na Zapad, već je dovelo do potpunog zatvaranja granica u svrhu obrane države. Tisuće su poginuli u pokušajima bijega. Berlinski zid postao je simbolom Hladnoga rata, ali i prvi dokazom da socijalizam gubi utrku s liberalizmom i kapitalizmom.

⁴²Major, 2010, str.56.

9. STASI

Ustavom Istočne Njemačke stvoreno je Ministarstvo za državnu sigurnost (*Ministerium für Staatssicherheit*) poznatije po skraćenici Stasi koje će odigrati eminentnu ulogu u konsolidaciji komunističke vladavine te staljinizaciji politike i društva. Njegovo je djelovanje bilo usmjereno ka apsolutnoj kontroli stanovništva kako bi se provodila politika komunističkog vrha bez otpora odnosno kako bi se stvorio politički sistem ekvivalentan onome u Sovjetskom savezu. U svjetskoj je historiografiji ova tajna policija poznata kao najefikasnije represivno oruđe koje je ikad postojalo. Na vrhuncu svoje moći Stasi je brojao 91 015 zaposlenih agenata, dok je služba unutarnje sigurnosti Zapadne Njemačke brojala svega 250 000 zaposlenika.⁴³ Njegova glavna zadaća bila je zaštita Partije te same države od svih unutarnjih i vanjskih neprijatelja. Osnivanje i djelovanje Stasija bazirano je na temeljima lenjinističke teorije odnosno staljinističke prakse prema kojoj svaka revolucija treba zaštitu. Kao što je Oktobarska revolucija 1917. godine dobila svoga zaštitnika Čeku tako je i komunistička revolucija u Istočnoj Njemačkoj dobila svoga. Djelovao je pod motom „mač i štit republike“ te su ga često uspoređivali s njemačkom tajnom policijom za vrijeme nacističke diktature.

Riječ je o organizaciji koja je 40 godina narušavala osnovna ljudska i građanska prava pod vodstvom nekolicine beskrupuloznih ljudi, odnosno o policiji koja je služila kao oruđe komunističke partije „kao spoj Gestapa i mafije, u kojem je Erich Mielke odigrao dualnu ulogu Heinricha Himmlera i Dona Corleonea.“⁴⁴ Stvaranje ovakve tajne policije pred očima javnosti bilo je opravdano činjenicom da država treba zaštitu u doba Hladnoga rata te je stvaranje iste samo obrambena mjera protiv Zapada.⁴⁵ Stasi je, baš kao i Gestapo, djelovao bez ikakvih zakonskih restrikcija.

Osnovan je 8. veljače 1950. godine, a svoje korijene vuče iz obavještajne sovjetske službe Kommissariat-5 tj. K-5.⁴⁶ Na mjesto prvog šefa postavljen je Wilhen Zaisser, bivši sovjetski obavještajni agent. Slavu je stekao je tokom špijunaže u Kini gdje je sakupljao političke, ekonomske i vojne informacije.⁴⁷ Naslijedio ga je Ernst Wollweber, a njega Erich Mielke.

⁴³Gieseke, J. (2014). *The History of the Stasi*. Potsdam: Berghahn. str. 49.

⁴⁴ Koehler, J. (1999). *Stasi-The Untold Story of the East German Secret Police*. Boulder: Westview Press. str.70.

⁴⁵ Childs, D., Popplewell, R. (1996). *The Stasi- The East German Intelligence and Security Service*.

Basingstoke: Palgrave. Str. 46.

⁴⁶ Childs & Popplewell, 1996, str.33.

⁴⁷ Childs & Popplewell, 1996. str.24.

Posljednji je postao najdugovječiji šef Stasija koji ga je vodio od 1957. do 1989. godine. 1993. godine oslobođen je od zločina koje je naredio kao šef Stasija zbog slabog mentalnog zdravlja, no osuđen je zbog ubojstva dvojice berlinskih policajaca.⁴⁸

Glavna funkcija Stasija opisana je od strane ministra unutarnjih poslova Istočne Njemačke, dr. Karla Steihoffa ovako: „Najvažniji zadatak ovoga Ministarstva bit će zaštititi državna poduzeća i rad, transport i državno vlasništvo od svih kriminalnih elemenata kao i od svih vrsta napada, odlučno se boriti protiv svih aktivnosti stranih obavještajnih agencija, subverzija, sabotaža i špijunaža kako bi se zaštitio demokratski razvoj i osigurali planovi predviđeni za razvitak demokratske, slobodne ekonomije.“⁴⁹

Disciplina i apsolutna poslušnost dvije su vrline koju su karakterizirale svakog Stasijevog agenta te su upravo one bile opravdanje tih istih agenata na njihovom suđenju rekavši kako su njihova djela zapravo samo ispunjavanje naredbi što uvelike slični na obranu nacista nakon Drugog svjetskog rata.

U studenom 1989. godine, nakon što je SED izgubio političko vodstvo te nakon pada Berlinskog zida, raspad Istočne Njemačke i Stasija bio je neminovan. Stasi je tada preimenovan u Ured za nacionalnu sigurnost – Nasi što je izazvalo masovne demonstracije stanovništva koje su rezultirale uništavanjem Stasijevih bivših ureda. Stasijev tj. Nasijev konačni raspad uslijedio je 13. siječnja 1990. godine.⁵⁰

⁴⁸Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Erich-Mielke> (preuzeto 9. svibnja 2019.)

⁴⁹ Childs & Popplewell, 1996, str.47.

⁵⁰Kitchen, M. (2006). *A History of Modern Germany 1800-2000*. Malden: Blackwell Publishing, str. 389.

10. STRUKTURA

Generalna struktura istočnonjemačke tajne policije otkriva mnoge sličnosti sa sovjetskim KGB-om s obzirom da obje karakterizira ujedinjenje tajne policije i obavještajne službe u jedno političko tijelo.⁵¹ Punu nezavisnost od KGB-a Stasi je dobio tek 1957. no usprkos tome, KGB se i dalje nastavio uplitati u njegove poslove, iako je Stasi postao njegov glavni surogat. S obzirom na izuzetnu kompleksnost Stasijsve strukture, u radu su navedeni samo neki važniji odjeli.

Sjedište glavnog ureda Stasija bilo je Istočnom Berlinu u ulici Normannenstrasse u predgrađu Lichtenberga.⁵² Regionalna središta postavljena su u 5 provincija, a posebno je središte osnovano za kontrolu Berlina u ulici Prenzlauer. Osnovana je i specijalna jedinica pod Stasijsvom ingerencijom u Erfurtu, južnoj regiji države, čiji je glavni zadatak bio čuvanje lokalnih mina od uranija. U početku je Stasi brojao oko 4000 ureda diljem zemlje te je njegova prvobitna zadaća bila zaštita granice sa Zapadnom Njemačkom. Usprkos sovjetskoj obuci, Stasi je u početku imao jako malo sposobnih obavještajnih agenata stoga je KGB više pažnje posvetio obuci i samoj indoktrinaciji budućih agenata. Zapošljavali su i bivše SS-ovce, Gestapovce i pripadnike SD-a.⁵³ Tokom godina je izrastao u ogromni razgranati sustav, svojom kompleksnošću nalik na paukovu mrežu. Brojao je tisuće ureda kako bi apsolutno svaki aspekt ljudskog života mogao biti kontroliran.

Znanstveni i tehnološki sektor nadgledali su rad i razvoj nuklearne znanosti, medicine i elektro tehnologije, a Sektor za špijunažu i eksploataciju kontakata na Zapad orijentirao se na obavještajne krugove Saveznika. Glavni ured za evaluaciju i informacije radio je s podacima koje je primao sa Zapada, određujući odmah njihovu važnost. Odjel 3 bio je zadužen za sve aktivnosti SAD-a, Odjel 9 za aktivnosti britanske i francuske tajne policije, a Odjel 12 za austrijsku i švicarsku ambasadu koje su također smatrane opasnim.

Glavni odjel za izviđanje (HVA) uživao je veliku reputaciju zbog činjenice da su se njegovi agenti s lakoćom infiltrirali u obavještajne krugove Zapadne Njemačke, dok obrnuti slučaj jednostavno nije bio moguć. Njegova je struktura kompleksna s obzirom da je bio podijeljen na mnogo poddjela, stoga će u radu biti navedeni samo „važniji“. Odjel 1 djelovao je protiv zapadnonjemačkog kancelara i njegovog osoblja, a odjel 2 protiv političkih stranaka, sindikata

⁵¹ Childs & Popplewell, 1996, str.49.

⁵² Koehler, 1999, str.5.

⁵³ Childs & Popplewell, 1996, str.49.

te Crkve. Odjel 5 se bavio špijunažom, a odjel 11 protuobavještajnom službom. 4 njegova odjela bavili su se razvojem znanosti te tehnologijom te su njegovi agenti špijunirali u najpoznatijim korporacijama kao što su Siemens, IBM i Texas Instruments.⁵⁴ HVA je održavao veze s brojnim zemljama Tako je ovaj sektor postao elitni ogranak Ministarstva unutar kojeg se osnovao i Ogranak X koji je bio zadužen za širenje (dez)informacija u svrhu destabilizacije Zapada. Najefikasnija informacija koju je odjel plasirao na Zapad bila je otkrivanje vodećeg čelnika koalicije socijaldemokrata i kršćanskih demokrata u Zapadnoj Njemačkoj, Kurta Georga Kiesingera, koji je u doba nacizma bio njihov veliki pristaša.

Unutar samog Stasija, Mielke je stvorio svoje malo carstvo. Osnovao je odjel *Kollegium* u kojem je zaposleno 13 generala koji su ga savjetovali, od kojih su četvorica bili njegovi zamjenici. Ta četvorica posjedovali su svoj „teritorij“ unutar cijelog kompleksa u kojem je Stasi bio smješten. Na tom području bio im je osiguran vrtić, frizerski saloni, trgovine, sušionice, oružje i sve što im je bilo potrebno.⁵⁵ Odjel AGM (*Arbeitsgruppe Des Ministres*) zapošljavao je 700 agenata koji su pripremali razne dokumente, počevši od pisanja govora za ministra do dokumenata za uhićenje i izolaciju zatvorenika. Unutar AGM-a stvoren je manji odjel od 50 agenata koji je djelovao u hitnim slučajevima, odnosno u slučaju mogućeg napada na SED ili samu državu od strane unutarnjih neprijatelja. Pod Mielkevom direktnom ingerencijom bio je Glavni red za centralnu administraciju, Financijski odjel, posebna bolnica i klinika, poseban fakultet u Potsdamu iz kojeg su regrutirali najsposobnije studente te škola za obuku budućih agenata. *Arbeitsgruppe 6* bio je odjel koji se bavio političko-ideološkim diverzijama, „podzemnom“ političkom aktivnošću, problemima sa crkvom i mladima, problemima u kulturnom sektoru te reakcijama stanovništva na uvedene promjene.⁵⁶ Posebni odred *Feliks E. Dzierzynski* posjedovao je blindirana vozila, bacače raketa te nekoliko helikoptera.⁵⁷ Njihov glavni posao bila je zaštita glavnih institucija i državnika Istočne Njemačke, posebice tokom ceremonija. Na vrhuncu moći, 1989. godine, brojali su oko 10 000 agenata.⁵⁸

Stasi je posjedovao i svoje sveučilište na kojemu je studentima omogućeno upoznavanje s načinom djelovanja obavještajnih i tajnih službi te njihovo školovanje za pristupanje istima.

⁵⁴Childs & Popplewell, 1996, str.80.

⁵⁵Childs & Popplewell, 1996, str. 71.

⁵⁶ Childs & Popplewell, 1996, str.72.

⁵⁷Childs & Popplewell, 1996, str. 73.

⁵⁸Childs & Popplewell, 1996, str.72.

11. DJELOVANJE

Na samom početku Stasi je djelovao u okvirima političke policije te obavještajne službe naglašavajući nužnost staljinizacije, borbe protiv imperijalističkih snaga te provedbu diktature proletarijata. Tijekom godina, posebice početkom '60-ih, razvio se u kompleksnu tajnu policiju s mnogobrojnim funkcijama, masovnim brojem agentima te ogromnom količinom informatora i špijuna. Surađivao je sa SED-om, Narodnom policijom, Nacionalnom narodnom armijom te Slobodnom njemačkom mladeži u svrhu rekonstrukcije istočnonjemačkog društva po uzoru na sovjetsko.

Djelovao je kao jedna velika, ogromna hobotnica koja se infiltrirala u apsolutnu svaku instituciju, počevši od industrijskih poduzeća, stambenih zgrada, hotela, bolnica pa do škola i fakulteta. Doktori, odvjetnici, novinari, pisci, glumci, kućanice i sportaši djelovali su kao Stasijevi agenti. Bilo ih je svuda, a razlozi zbog kojih su djelovali kao Stasijevi agenti su nebrojivi. Počevši od straha za vlastiti život pa do osjećaja superiornosti kojeg imaju oni koji „znaju“ što se stvarno događa u društvu.⁵⁹

Posebno zanimljivi su bili turisti koji u dolazili u Istočnu Njemačku. Nakon što im je odobrena viza, bili su smješteni u hotel u kojem su sobe bile opskrbljene kamerama i uređajima za prisluškivanje. Kompletno osoblje hotela, od konobara i menadžera do sobarica i kuhara bili su Stasijevi tajni agenti koji su pomno pratili svaki korak svoga gosta. U barovima i restoranima Stasi je postavljao „dame noći“ čiji je cilj bio navesti gosta na grijeh kako bi se taj isti grijeh iskoristio protiv njega te kako bi Stasi mogao dobiti novog doušnika u stranoj zemlji iz koje dolazi.

Vjerski i crkveni život također je bio težak. Od samih početaka, Partija je zabranila vjerske omladinske skupine, ali i vjeronauk u školama. Svećenici su bili proganjani i kažnjavani, a crkve zatvarane s obzirom da ih se optuživalo za mjesta susreta zapadnjačkih tajnih službi. Protestantski vjernici uživali su gori tretman od katoličkih s obzirom da ih je bilo gotovo 6 milijuna više. Pripadnici intelektualnih i kulturnih krugova također su bili pod konstantnim nadzorom, iako se smatralo da nisu velika prijetnja s obzirom da ne raspolažu sredstvima kojima bi rušili ugled Partije.

⁵⁹Childs & Popplewell, 1996, str. 77.

Stasi je kontrolirao apsolutno sve: poštu, mailove, svaki vid komunikacije, edukacijske ustanove, opoziciju, sve medicinske institucije, novine, crkve, razvoj znanost i nove tehnologije, a sve zbog suzbijanja špijunaže koja dolazi sa Zapada, odnosno apsolutne kontrole vlasti. Prisluškivao je gotovo sve telefonske razgovore te ugrađivao skrivene kamere i mikrofone u privatne kuće. Neumorno je tražio nove dokaze protiv svakog sumnjivog građana. Osobito je bio rigorozan prema zatvorenicima koji su bili uhićeni iz političkih razloga. Pretpostavlja se da je Stasi uhitio oko 300 000 ljudi na temelju političke nepodobnosti te je iz svakog izvučeno priznanje kojeg je agent zahtijevao. Između 1963. i 1989. Zapadna je Njemačka platila oko 3 milijarde američkih dolara za oslobođenje 34 000 političkih zatvorenika.⁶⁰ Cijena je varirala s obzirom na važnost zatvorenika. Najviša cijena ikad plaćena je za mladog studenta koji je pokušavao pomoći ljudima prijeći u Zapadnu Njemačku. Bio je osuđen na 10 godina teškog rada, a spasila ga je činjenica što je bio u rodbinskoj vezi sa kraljicom Fabijolom iz Belgije. Nijemci su tražili milion američkih dolara kao otkupninu, no dogovoren je puno manji iznos.⁶¹ Rigorozne mjere primjenjivale su se i na Stasijeve službenike koji su pobjegli na Zapad. Između 1950. i 1988. godine zabilježeno je „samo“ 484 pokušaja bijega, od kojih je 120 neuspjelo s obzirom da ih je Stasi uspio vratiti nazad.

Mnogi su postali žrtve zbog dokumentacije o službenom izlasku iz Istočne Njemačke, odnosno kažnjeni zbog konzultiranja zapadnonjemačke ambasade kako bi se raspitali o imigracijskom postupku. Bili su osuđeni na 2 i pol godine teškoga rada.⁶² Jedan je mladi muškarac uhvaćen i osuđen na godinu i pol teškoga rada zato što je na svojoj televiziji gledao zapadnonjemačke programe, a potom o tome što je vidio pričao sa svojim prijateljima. Jedan od tih prijatelja prijavio ga je Stasiju. Jedan je muškarac kažnjen nakon što je Stasi ilegalno presreo njegova dva pisma, u kojima je u jednom pisao prijatelju u Zapadnoj Njemačkoj tražeći ga pomoć za emigraciju. Jedan je osuđen zato što nije prijavio prijatelja koji je planirao napustiti zemlju.

Smrtna kazna provodila se zbog brojnih zločina, zbog ubojstava, špijunaže ili drugih manjih prekršaja. Izvršenja su uglavnom vođena u tišini kako javnost za njih ne bi znala. U početku su ljude ubijali na giljotini, a kasnije jednim pucnjem u vrat.⁶³ Obitelji ni o čemu nisu bile informirane, a tijela ubijenih zatvorenika su bila kremirana. Njihov je pepeo tajno prosut na nekoj lokaciji, a prema nekim dokumentima pepela kremiranih bilo je i na gradilištima. Jedan

⁶⁰ Koehler, 1999, str.13.

⁶¹ Koehler, 1999, str. 14.

⁶² Koehler, 1999, str.55.

⁶³ Koehler, 1999, str. 72.

od ubojica izjavio je za berlinski novinski list *Bildzeitung* da je oko 170 zatvorenika ubijeno na taj način, dok je Franco Werkhentin, povjesničar koji je pregledavao tajne dokumente, rekao da se ta brojka penje na 300 ubijenih, ali se prvi broj ubijenih nikada neće znati sa sigurnošću.

Kako bi se osigurala poslušnost stanovništva te obranila država od svih unutarnjih i vanjskih oponenta, ova je tajna policija regrutirala ogroman broj agenata. Sam broj je izuzetno velik, no ne predstavlja svu svoju veličinu dok ga se ne uspoređi sa agentima Gestapa ili KGB-a.

KGB je brojao oko 480 000 agenata koji su djelovali u zemlji od 280 milijuna stanovnika što bi značilo da je jedan tajni agent pratio 3500 ljudi. Gestapo je brojao oko 40 000 agenata u zemlji od 80 milijuna stanovnika, te je jedan agent djelovao na 2000 ljudi. Kada se broj Stasijev agenata podijeli sa stanovništvom Istočne Njemačke, dođe se do činjenice da je jedan agent pratio 166 ljudi. Kada se Stasijevim agentima pridodaju i doušnici, tada je jedan agent pratio 66 ljudi. A kada se njima pridodaju i tzv. "spavajući agenti" tada dolazimo do zastrašujuće brojke od svega jednog agenta na 6.5 ljudi. Iz gore navedenih podataka može se zaključiti da bi na jednoj zabavi koja je brojala od 10-12 ljudi, jedan od gostiju sigurno bio Stasijev agent.⁶⁴ Uglavnom su svi zaposlenici bili muškarci, dok su žene zauzimale oko 15 % zaposlenih.

Posebna metoda djelovanja koju je Stasi razvio zvala se *Zersetzung*. Ova riječ ima jedinstveno značenje u njemačkom rječniku, a prevodi se kao degradiranje ili dekompozicija. Riječ je o metodi psihičkog zlostavljanja i maltretiranja usavršenoj od strane Stasija. Cilj je bio potajno uništiti samopouzdanje čovjeka uništavajući mu karijeru, ljubavne ili obiteljske veze. Stasi bi potajno upadao u domove te pomicao stvari, pomicao alarme za koju minutu, uklanjao slike sa zida te mijenjao medicinske lijekove. Vršio bi pozive u sitne noćne sate te širio lažne glasine. Najefikasnija je bila ona u kojoj je pojedinac Stasijev agent. Svrha je bila činiti te malene preinake kako bi se izazvao psihički slom ili čak dovelo do samoubojstva. Na taj su način žrtve dobile kaznu „bez presude“ te su jednostavno bile preumorne za ikakvu „zavjeru protiv države“.

Stasi je komunicirao šifriranim putem. Radilo se o porukama koje su ostavljane između redaka pravoga teksta ili šifrirane putem radija. Nerijetko su poruke bile čitljive samo uporabom određenih kemikalija ili procesa npr. uporabom UV lampe ili zagrijavanjem pisma. Nakon što je Zapad otkrio tajnog agenta Guillemea, počele su se upotrebljavati drugačije metode. Radi se o jednokratnim kodovima koji su otkrivali poruku u tekstu. Svako slovo abecede imalo je broj

⁶⁴ Koehler, 1999, str. 9.

koji mu se pridružuje zajedno sa određenim „ključem“.⁶⁵ Iako sistem zvuči kompliciran, u stvarnosti je jednostavan te je bio gotovo idealan s obzirom da strane obavještajne službe nisu mogle otkriti tajne operacije Stasija.⁶⁶

Tisuće dokumenata Stasi je sam uništio kada mu je došao kraj. No međutim, dokumenti su prošli kroz mašinu koja kida papir te su isti mogli biti ponovno sastavljeni. Takvih vreća bilo je preko 17 000 te je dvojici radnika trebalo od 6 do 8 tjedana za pregled samo jedne vreće.⁶⁷ Trebalo je puno stručnih ruku za obaviti taj posao, no njemački službenici su uspjeli. Svakoj je žrtvi Stasija čiji je dokument pronađen u arhivi, dan taj isti dokument. Do 1997. godine, 3,4 miliona ljudi pogledalo je svoje dokumente. Mnoga su prijateljstva razrušena i obitelji rastavljene kada su žrtve saznale imena onih koji su ih prijavili.

⁶⁵Macrakis, K. (2008.). *Seduced by Secrets- Inside the Stasis Spy-Tech world*. Cambridge: University Press. Str. 194.

⁶⁶Isto.

⁶⁷ Koehler, 1999, str. 66.

12. STASI IZVAN ISTOČNE NJEMAČKE

Istočnonjemačka tajna policija djelovala je i izvan granica sovjetske marionetske države, posebice diljem Afrike i Azije. Stasijevi stručnjaci pomogli su u izgradnji tajne policije *Mengistu Haile Mariam* u Etiopiji, radili su na Kubi, u Bugarskoj, Angoli, Jemenu, Mozambiku, Nikaragvi i Afganistanu te u tim državama

ustrojili tajne policijske sisteme po uzoru na onaj u Istočnoj Njemačkoj. Stasijevi agenti su pomagali u indoktrinaciji egipatske tajne službe u vrijeme Nasserova režima od 1957.⁶⁸ Radili su kao savjetnici za sigurnost dvojice diktatore- predsjednika Ekvatorijalne Gvineje Francisa Maciasa Nguemu te predsjednika Ugande Idi Amina.⁶⁹ Podupirali su terorističke pokrete, a napose RAF (Frakciju Crvene Armije) koja se 60ih godina pojavila u Zapadnoj Njemačkoj s ciljem ubojstva visokopozicioniranih državnih političara. RAF-ovi su teroristi svoje utočište dobivali u Istočnoj Njemačkoj u kojoj su im dani novi identiteti, stanovi i poslovi. Održavajući kontakte s gore navedenim zemljama, Stasijevci su omogućavali nesmetanu tranziciju teroristima prema zapadnom dijelu Berlina. Također su financirali pronacističke organizacije u svrhu destabilizacije Zapadne Njemačke.

Posebno su se orijentirali na Zapad, ciljajući NATO, američke i britanske diplomate te zapadne obavještajne operacije. Posao im je olakšan nakon uspostave odnosa između Washingtona i Berlina. Agenti su slani na zapad kao tzv. „spavajući agenti“. 1979. godine FBI je otkrio Eberharda Lüticha koji je špijunirao za Stasi. Uspjeli su ga regrutirati te je postao FBI-jev tajni agent koji je radio sa njemačkim diplomatima te je postao jedan od američkih važnijih agenata.⁷⁰ Najpoznatija Stasijeva agentica koje je špijunirala u Velikoj Britaniji bila je Ursula Kuczynski Beurton poznatija pod kodnim imenom „Sonia“. 6 visokopozicioniranih službenika koji su radili u istočnonjemačkoj ambasadi u Londonu bili su Stasijevi agenti.

Jedan od tajnih agenata bio je Günter Guillame koji je postao viši asistent kancelaru Williju Brandtu te je izvještavao o njegovim privatnom životu te političkim potezima. Ova je afera bila dokaz sposobnosti Stasija. No usprkos uspješnom djelovanju, Zapadna je Njemačka uhvatila tisuće Stasijevih agenata do 1990. godine.⁷¹

⁶⁸Childs & Popplewell, 1996, str.

⁶⁹Childs & Popplewell, 1996, str.137.

⁷⁰ Childs & Popplewell, 1996, str.133.

⁷¹Macrakis,2008, str.179.

13. USPOREDBA GESTAPA I STASIJA

Državne tajne službe oduvijek su imale važnu ulogu u uspostavi i organizaciji države, no ta je uloga dobila neočekivane razmjere u razdobljima u kojima je vlast preuzeo totalitaristički sustav.

Gestapo i Stasi su kao dvije tajne državne policije bile vjerojatno najmoćnija oružja s kojim su raspolagali totalitaristički režimi. Predstavljale su ideološku pokretačku snagu nacizma i komunizma koja je oduzela slobodu njemačkim građanima te ih lišila osnovnih ljudskih prava. Iako se radi o dvije oprečne ideologije, funkcija koju su imale te državne tajne policije, njihovo je glavno zajedničko obilježje. U ime režima, provodile su nezakonite represivne mjere, terorizirali, mučili i ubijali tisuće ljudi kako bi postigli apsolutnu kontrolu nad stanovništvom. Odigrale su ključnu ulogu u konsolidaciji te u stabilizaciji nacističke odnosno komunističke vlasti. Svoj primarni fokus djelovanja usmjerile su ka likvidaciji političkih oponenta te svih faktora koji su prijetili destabilizaciji države. Strah koji su izazivale ove mreže organiziranog terora pretvorio se u njemačku svakodnevicu u kojoj nitko nije bio siguran. Počevši od psihičkog i fizičkog zlostavljanja do ubojstava, smaknuća i nedjela u koncentracijskim logorima, ove policije su bez istinske poredbe u ljudskoj povijesti. Riječ je o organizacijama koje su se infiltrirale u svaku sferu ljudskog života te istu podčinile vlastitoj kontroli. Djelovale su i izvan granica njemačke države, gdje su uspostavile svoje policijske aparate te pomogle u indoktrinaciji novih službenika, pa su tako izašle iz okvira državne policije. Teror kojeg su širile izvan granica matične zemlje, ostao je zapisan u povijesti mnogih zemalja i naroda.

Kada se uspoređuju djelovanje i zločini ovih organizacija, može se reći da su Gestapovi zločini monstruoznije prirode nego Stasijski, s obzirom da se radi o masovnom uništenju europskih Židova i drugih naroda. Razorna snaga ideologije rasne superiornosti predvođena Gestapom pokorila je Njemačku i Europu te je dovela do neviđenih razina represije i nasilja te je zauvijek vezala tu riječ od 3 sloga za zločine protiv čovječanstva. Radi se o organizaciji koje je djelovala na svim političkim i društvenim razinama nastojeći spriječiti bilo kakvu zavjeru, ustanak ili atentat na glavne nacističke lidere. O organizaciji koja se uspjela infiltrirati u mnogo europskih zemalja te u iste implementirati planove za istrebljenje Židova. Pod vodstvom nekolicine ljudi, od kojih su svi kasnije proglašeni ratnim zločincima, milijuni muškaraca, žena i djece postali su žrtvama „konačnog rješenja“. Gestapo je, uz mnoge druge nacističke institucije, postao pokretački represivni instrument koji je djelovao iznad svakog zakona te je obilježio najkrvavije razdoblje njemačke povijesti.

S druge strane, Stasijska tortura koja je zahvatila Istočnu Njemačku samo nekoliko godina nakon što se država oslobodila nacističkog i gestapovog terora, bila je bazirana na sveobuhvatnoj kontroli stanovništva te je još jedan ekstrem s kojim se susrela Njemačka u svojoj povijesti. Taj okrutni pakao psihičkog zlostavljanja predvođen tisućama tajnih agenata 40 je godina bio dom poraženih Nijemaca. Uspostavljen je kako bi se svaka sfera privatnog i javnog života njemačkih žitelja podvrgnula kontroli te kako bi se u sovjetskoj marioneti stvorio politički sustav ekvivalentan onome u Sovjetskom Savezu. Kako bi se zaštitila komunistička stranka i revolucija od svakog unutarnjeg i vanjskog neprijatelja te osigurala diktatura proletarijata. Rekrutirao je ne samo policijske službenike, nego i domaćice, sportaše, odvjetnike, novinare, glumce te članove obitelji kako bi špijunirali svoje najbliže. Razvio je nepogrešive tehnike komuniciranja zbog kojih zapadne službe nikad nisu otkrile detalje tajnih operacija. Infiltrirao se i u važne zapadnjačke institucije, financirao pronacističke organizacije te podupirao terorističke pokrete. Postao je najefikasnije represivno oruđe u povijesti s kojim je jedna zemlja ikad raspolagala.

Gestapova i Stasijska vladavina bile su slom suvremene civilizacije koja je pokazala na što je sve spreman ljudski rod. Ostavile su neizbrisiv trag u ljudskoj povijesti kao podsjetnik na ono što se dogodilo u prošlosti i onoga što se ne smije ponoviti u budućnosti.

14. LITERATURA

1. Dukovski, D. (2012). *Ozrcaljena povijest-Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*. Leykam International. Zagreb
2. Manvell, R. (1977). *Gestapo*, Zagreb: Alfa.
3. Hassel. S. (2004). *Gestapo*, Zagreb: Zagrebačka naklada.
4. Kershaw, I. (1998). *Hitler (1889-1936): Oholost*. Allen Lane: The Penguin Press.
5. Mabire J., Brissaud A. (1977). *Noć i malgla, Gestapo u Jugoslaviji*. Zagreb: Cipetić.
6. Delarue, J.(1966). *Historija Gestapa*, Zagreb: Epoha.
7. Shirer. William L. (1776). *Uspon I pad Trećeg Rajha*. Zagreb: Znanje.
8. Čalić, E. (1983). *Himmler i njegovo carstvo*. Zagreb: Globus.
9. Manvell, R. (1044). *Zavjernici*. Zagreb: Alfa.
10. Bruce, G. (2010). *The Firm- The Inside Story of the Stasi*. Oxford: Oxford University Press.
11. Childs, D., Popplewell, R. (1996). *The Stasi- The East German Intelligence and Security Service*. Basingstoke: Palgrave.
12. Coy, J.P. (2011). *A Brief History of Germany*. New York: Facts on File.
13. Koehler, J.O. (1999). *Stasi- The Untold Story of East German Secret Police*. Boulder: Westview Press.
14. Painter, D.S. (2002). *Hladni rat*. Zagreb: Srednja Europa.

15. Kitchen, M. (2006). *A History of Modern Germany 1800-2000*. Malden: Blackwell Publishing.
16. Gieske, J. (2014). *The History of the Stasi*. Potsdam: Berghahn.
17. Macrakis, K. (2006). *Seduces by Secrets- Inside the Stasi of Spy-Tech World*. Cambridge: University Press.

Internetski izvori

18. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/SS#ref38234>(preuzeto 28. ožujka 2019.)
19. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Reinhard-Heydrich>(preuzeto 5. Travnja 2019.)
20. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Erich-Mielke> (preuzeto 9.svibnja 2019.)

Znanstveni članci

21. Hrčak. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Nacisticki trijumvirat Marin Sabljo%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Nacisticki%20trijumvirat%20Marin%20Sabljic%20(1).pdf)(preuzeto 16. travnja 2019.)
22. Hrčak. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/DAVOR KOVACIC.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/DAVOR%20KOVACIC.pdf)(preuzeto 28. travnja 2019.)